

בענין הלל בשחיטת קרבן פסח

שמואל לעשר
חבורות כולל עליון

(א) מח' רש"י תוס' באיזהו קראו את ההלל

1) תלמוד בבלי מסכת פסחים דף סד עמוד א

משנה. הפסח נשחט בשלש כתות שנאמר ושחטו אתו כל קהל עדת ישראל - קהל ועדה וישראל. נכנסה כת הראשונה, נתמלאה העזרה, נעלו דלתות העזרה, תקעו הריעו ותקעו. הכהנים עומדים שורות שורות ובידיהם בזיכי כסף ובזיכי זהב, שורה שכולה כסף - כסף, ושורה שכולה זהב - זהב, לא היו מעורבין. ולא היו לבזיכין שוליים, שמא יניחום ויקרש הדם. שחט ישראל וקבל הכהן, נותנו לחבירו, וחבירו לחבירו, ומקבל את המלא ומחזיר את הריקן. כהן הקרוב אצל המזבח זורקו זריקה אחת כנגד היסוד. יצתה כת ראשונה ונכנסה כת שניה, יצתה שניה ונכנסה שלישית. כמעשה הראשונה כך מעשה השניה והשלישית. קראו את ההלל, אם גמרו - שנו, ואם שנו - שלשו, אף על פי שלא שלשו מימיהם. רבי יהודה אומר: מימיהם של כת שלישית לא הגיעו לאהבתי כי ישמע ה' מפני שעמה מועטין. כמעשהו בחול כך מעשהו בשבת, אלא שהכהנים מדיחים את העזרה שלא ברצון חכמים. רבי יהודה אומר: כוס היה ממלא מדם התערובת. זרקו זריקה אחת על גבי המזבח, ולא הודו לו חכמים.

2) רש"י מסכת פסחים דף סד עמוד א

קראו את ההלל - אכל כיתות קאי.

3) רש"י מסכת סוכה דף נד עמוד ב

ערב הפסח - שיש בשחיטת פסח עשרים ושבע תקיעות, שהפסח נשחט בשלש כתות - כת אחר כת, כדאמר בתמיד נשחט (פסחים סד, א), וכל כת קוראה את ההלל שלש פעמים - שהיו פסחיהם מרובין, והיו טעונין הלל בשחיטתם, ולא היו מספיקין לשחוט פסחם כל כת וכת, עד שיקראוהו שלש פעמים, ואף על גב דתנן התם: אף על פי שלא שלשו מימיהן - היינו לא גמרו פעם שלישית כולו, אבל מיהו, אין כת שלא היתה גומרתו שתי פעמים ומתחלת בו פעם שלישית, ואין חסר מן התקיעות כלום, שבתחילת קריאתו תוקעין, וכל קריאה שלש תקיעות.

4) תוספות מסכת פסחים דף סד עמוד א

קראו את ההלל - פ' לוי' דתניא בתוספתא ישראל שוחטין את פסחיהן ולוי' קוראים את ההלל קשה לר"י דאמרין בפ' אין נערכין בערכין (יא.) ובכיצד מברכין (ברכות לה. ושם) אין אומרים שירה אלא על היין והכא חזינן דאיכא שירה בלא נסכים וכן היו מקדשין העזרות בב' תודות ובשיר ואומר ר"י דה"פ אין אומרים שירה בשעת הקרבת קרבן אלא על היין דמשמח אלקים ואנשים דריש ליה ועיקר שתיה ושמחה היינו בשעת אכילה ודומיא דהכי נמי לגבוה בשעת הקרבת קרבן קאמר דאין אומר שירה אלא על היין אבל שלא בשעת הקרבה היו אומרים שירה שלא על היין בכמה דוכתי.

5) תוספתא פסחים פרק ד הלכה ט

הלוי' עומדין על דוכנן וגומרין הלל בשורה אם גמרו שנו ואם שנו שלשו ואע"פ שלא שלשו מימיהן [א"ר יהודה מימיהן] של כת שלישית לא הגיעו לאהבתי כי ישמע ה' מפני שעמה מועטין והיא היתה נקראת כת [עצלנין].

6) תוספות מסכת סוכה דף נד עמוד א

...ומה שפירש בקונטרס שהכת קוראה את הלל לא היתה הכת קוראה אלא הלוי' קוראים וכן איתא בתוספתא דפסחים הלוי' היו עומדים על דוכנן ואומרים את ההלל בשיר אם גמרו שנו ואם שנו שלשו ואע"פ שלא שלשו מימיהם א"ר יהודה מימיהם של כת שלישית לא הגיעה לומר אהבתי כלומר לא הגיעו הלוי' לומר אהבתי בשחיטת פסחיהן.

7) תלמוד בבלי מסכת ערכין דף י עמוד א

מתני'. אין פוחתין מעשרים ואחת תקיעות במקדש, ולא מוסיפין על ארבעים ושמונה. אין פוחתין משני נבלים, ולא מוסיפין על ששה. אין פוחתין משני חלילין, ולא מוסיפין על שנים עשר. **ובשנים עשר יום בשנה החליל מכה לפני המזבח: בשחיטת פסח ראשון, ובשחיטת פסח שני, ויום טוב הראשון של פסח, וביום טוב של עצרת, ובשמונת ימי החג.**

8) תלמוד ירושלמי (וילנא) מסכת פסחים פרק ה

הלכה ה

תני תמיד שיש לו נסכים תוקעין לנסכים פסח שאין לו נסכים תוקעין לשחיטתו. דלמה רבי זעירא רבי יעקב בר אחא ורבי אבינא הוון יתיבין. אמר רבי אבינא מפני הרמאין. אמר ליה רבי יעקב בר אחא בכל פומך אמר ליה רבי זעירא אמר ליה בפלגות פומך אתא רבי ירמיה בשם רבי יוחנן מפני הרמאין:

9) ישעיהו פרק ל

(כט) השיר יהיה לכם כליל התקדש-חג ושמחת לבב כהולך בחליל לבוא בהר ה' אל-צור ישראל:

10) תלמוד ירושלמי (וילנא) מסכת סוכה פרק ה

הלכה א

ושמחת לבב כהולך בחליל - כל זמן שהחליל נוהג ההלל נוהג.

11) רמב"ם הלכות כלי המקדש פרק ג

הלכה ה

בימי המועדות כולם ובראשי חדשים היו הכהנים **תוקעים בחצוצרות בשעת הקרבן והלויים אומרים שירה שנאמר וביום שמחתכם ובמועדיכם ובראשי חדשיכם ותקעתם בחצוצרות**, החצוצרה היתה נעשית מן עשת של כסף, עשה אותה מן הגרוטאות של כסף כשירה, משאר מיני מתכות פסולה, והחלילין שהיו מנגנין בהן היה אבוב שלהן של קנה, מפני שקולו ערב ולא היה מחלק אלא באבוב יחידי מפני שהוא מחלק יפה.

12) רש"י מסכת ערכין דף י עמוד א

ולא היה מחלק - מסיים אלא באבוב יחידי כשהיה מגיע לסיום הנעימה היה האחד מן החלילים מאריך לאחר שתיקת האחר שזהו חילוק יפה יותר משיסיימו שניהם כאחד חילוק היינו סיום שמחלק בין נעימה לנעימה ובשעת הקרבה היה שיר זה והיו הלויים משוררים בפה את ההלל באותו י"ב ימים והחלילים מחללים ובשאר ימים היו נבלים וצלצל וכינורות והשיר היה אותו שיר המפורש בר"ה (דף לא) אחד בשבת לה' הארץ ומלואה וכל המזמור ובשני גדול ה' ומהולל וכן כולם.

13) תוספות הרא"ש מסכת סוכה דף נד עמוד א

שיר ערב הפסח... ומה שפ"י רש"י שהכת קוראה את ההלל, לא שהיו הם קוראים בעצמם אלא הלויים היו קוראים והכי איתא בתוספתא דפסחים הלויים עומדים על דוכנם ואומרים את ההלל בשירה אם גמרו שנו ואם שנו שלשו אע"פ שלא שילשו מימיהם אמר רבי יהודה מימיהם של כת שלישית לא הגיעו לומר אהבתי כלומר לא הגיעו הלויים לומר אהבתי בשחיטת פסחיהם של כת שלישית.

ב) מהלך של הגרי"ז

14) במדבר פרק י פרשת בהעלותך

(י) וביום שמחתכם ובמועדיכם ובראשי חדשיכם ותקעתם בחצוצרת על עלתיכם ועל זבחי שלמיכם והיו לכם לזכרון לפני אלקיכם אני ה' אלקיכם:

15) ילקוט שמעוני תורה פרשת בהעלותך

ותקעתם בחצוצרות ולא בשופרות, על עולותיכם אלו עולותיכם חובה, ועל זבחיכם זו זביחת פסח, על זבח זבחי רבה כל הכתובים, ועל זבחי שלמיכם רבה שני כבשי עצרת, והיו לכם לזכרון נאמר כאן זכרון ולמעלה זכרון מה זכרון האמור למעלה הושעה וטובה אף זכרון האמור למטה הושעה וטובה, והיו לכם לזכרון לפני אלקיכם אני ה' אלקיכם:

16) סידור שערי שמים להרב יעקב עמדין, חלק שני, שער הקרבן, עמ' לב-לג

לתוספת באור סדר קרבן פסח בזמן הבית. נביא בכאן מה שכתוב ב"שכט יהודה" עדות בן נכר נציב הרומיים. שהיה עד ראיה בירושלים. ומאשר ומקיים כל הכתוב במשנה תורה שבעל פה על פי חכמינו ז"ל. עם הרחבה ותפארת בדברים שאינם מגופי הלכותיו. ממנו נראה הדר כבוד בית אלהינו. ונדע מה שאבדנו בחטאינו. ונתפלל בלב שלם להשם יתברך יחזיר עבודת בית מקדשו במהרה בימינו: זה לשונו

המזבח היה מחזיר הכף ריקם. ונותנה לחבירו וחבירו לחבירו עד סוף. באופן שכל כהן וכהן היה מקבל כף אחת מלאה. ומחזיר כף אחרת ריקנית. ולא היה זה לזה עקוב. כי היו כל כך זריזים בעבודה זו. עד שהיו הכפות נראות רצות וכאות כחצים ביד גבור. ושלישים יום מקודם היו מרגילים עצמם בעבודה זו. רואים מקום הטעות אשר אפשר. או מכשול שיסופק להם. ושני עמודים גדולים גבוהים ועליהם שני כהנים כחצוצרות של כסף בידם. ותוקעים בהתחלת קרבן כל כת וכת. כדי להשמיע לכהנים העומדים שם על דוכן שיאמרו ההלל בקול רנה ותודה. ובכל כלי שיר אשר להם. וכל הכלים היו מוציאים שם ביום ההוא. וכן בעל הקרבן אומר ההלל. ואם עדיין לא נגמרה השחיטה. חוזרין וקורין.

17) הר"ן על הרי"ף מסכת פסחים דף כו עמוד א

מאי ברכת השיר רב יהודה אומר יהללך. מדמברכין בליל פסחים לאחר קריאת ההלל יהללך משמע שמברכין לפניו לגמור הלל כדרך שמברכין לפניו לגמור הלל בכל הימים שגומרין אותו שאי אפשר שיברכו לאחריו ולא לפניו שהרי שנינו כל הטעון ברכה לאחריו טעון ברכה לפניו כדאיתא בפ' בא סימן (דף נא ב).
וראיה לדבר מדתניא במס' סופרים (פ"כ הל"ט) ר"ש בן יהוצדק אומר שמונה עשר יום ולילה אחד יחיד גומר בהן את ההלל ואלו הן שמונת ימי חנוכה ויו"ט של עצרת וחג הסוכות ויום שמיני עצרת ויו"ט הראשון של פסח וליל ובגולה אחד ועשרים יום וב' לילות ומצוה מן המובחר לקרות הלל בבית הכנסת בשתי לילות של גליות ולברך עליהן ולאמרו בנעימה לקיים מה שנאמר ונרוממה שמו יחדו וכשהוא קורא אותו בביתו אינו צריך לברך שכבר בירך ברבים הא משמע דכשהוא קורא אותו טעון ברכה שהוא בכלל ימים שהיחיד גומר בהן את ההלל [אלא] שאם קדם וקרא בבית הכנסת אינו צריך לברך בביתו שכבר בירך ברבים, וכי תימא והא בגמרא דילן בערכין (דף י ב) תני לה דרבי שמעון בן יהוצדק דאמר י"ח יום שיחיד גומר בהן את ההלל ולא קתני לילה הראשון של פסח, לאו קושיא היא דהתם הלל שעל עשיית מצוה לא קתני תדע דהא לא מני נמי [הלל] שבשחיטת פסחים דמני להו במתני' דהתם ועוד דהתם ימים קתני לפרושי מתני' דהחליל מכה לפני המזבח.

18) תלמוד בבלי מסכת ערכין דף י עמוד א

...שנים עשר יום בשנה מכה בחליל וכו'. מאי שנא הני? הואיל ויחיד גומר בהן את ההלל, דאמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יהוצדק, שמונה עשר ימים שהיחיד גומר בהן את ההלל:

19) רש"י מסכת ערכין דף י עמוד א

בשחיטת פסח ראשון - בי"ד בניסן שהיו קורין ההלל בעזרה בשעת שחיטה כדאמרין בתמיד נשחט (פסחים טו).

20 קונטרס חיי הגרי"ז על עניני קה"ח יומא וסוכה, עמי' לג

דאיא בירושלמי דסוכה פ"ה וכו' ושמחת לבב כהולך בחליל כל זמן שהחליל נוהג ההלל נוהג, וע"כ תרווייהו תלויין זב"ז דכ"ז שהחליל נוהג ההלל נוהג והן הן דברי הגמ' דהואיל ויחיד גומר את בהן את ההלל משו"ה גם החליל נוהג בהן... ומבואר מדברי רש"י דלא רק דתלויין זב"ז הלל וחליל, דבזמן שזה נוהג זה נוהג, אלא דבעיקר הדין כך נאמר, דבשעה שהלויים משוררים את ההלל בפה, החלילים מחללים... דהואיל והנך י"ב ימים ימי הלל ע"כ ממילא גם דה"י נוהג בהנך יומי הלל גם בשיר של קרבן כמו בשחיטת הפסח וכיון דהלויים אמרו הלל על הקרבן, ממילא גם החליל ה"י מכה אז בשעת אמירת ההלל וי"ל דגם לפי פ"י זה עיקר הדבר הוא מהקרא דמייתי בירושלמי דהשיר יה"י לכם וגו' ושמחת לבב כהולך בחליל, וס"ל לרש"י דעיקר הילפותא מקרא זה הוא, דהלל וחליל תרווייהו חדא מילתא נינהו דבשעת אמרת ההלל צריך להיות החליל מכה.

21 חידושי הרמב"ן מסכת פסחים דף קיח עמוד א

עכשיו למדנו מכלל הדברים שהלל זה בלילי פסחים טעון הוא ברכה לגמור את הלל, שאין דרך בפירוש הירושלמי אלא כמו שפירשנו, וביררנו אותו עם שאר הדברים המתבררים עמו ממסכת סופרים. ותמה על עצמך היאך לא יהא טעון ברכה שאין לך הלל חובה כאכילת פסחים שהוא שעת גאולה. וכן שנינו (צ"ה א') (וזהו זה טעון הלל באכילתם) [הראשון טעון הלל באכילתו], וסמכוהו על המקרא דכתיב השיר יהיה לכם כליל התקדש חג ולמה לא יברכו.

22 רבינו חננאל מסכת פסחים דף צח עמוד א

רב אשי אמר לעולם דמת אחר חצות ולא חל עליה אנינות דהא משעת הפסח כיום טוב חשוב שאומר בו הלל לפיכך לא חל עליה אנינות אין בנו ממונה עמו יביאנו לשם שלמים מאי אמרת קבעתיה חצות רבי שמעון הוא דאמר בעלי חיים אין נדחין ומשום הכי מקריב לה שלמים.

23 תוספות מסכת ערכין דף י עמוד א

שמונה עשר ימים - הא דלא חשיב ערב פסח דאז הוו להו י"ט משום דלא הוי אלא במקדש לא חשיב ליה.

ג) ביאורים במח' רש"י ותוס'

24 תלמוד בבלי מסכת פסחים דף קיז עמוד א

וחכמים אומרים: נביאים שביניהן תיקנו להם לישראל שיהו אומרים אותו על כל פרק ופרק, ועל כל צרה וצרה שלא תבא עליהם לישראל, ולכשנגאלין אומרים אותו על גאולתן.

25 רש"י מסכת פסחים דף קיז עמוד א

ועל כל צרה שלא תבא עליהם - לישנא מעליא הוא דנקט, כלומר שאם חס ושלום תבוא צרה עליהן וישעו ממנה, אומרים אותו על גאולתן, כגון חנוכה.

26 הר"ן על הרי"ף מסכת פסחים דף כו עמוד ב

אבל רבינו האי גאון ז"ל כתב בתשובה שאין מברכין על הלל שבילי פסחים לגמור את ההלל שאין אנו קוראין אותו בתורת קורין אלא בתורת אומר שירה וכו'

27 קונטרס חיי הגרי"ז על עניני קה"ח יומא וסוכה, עמי' 64

ועיין בר"י פ"ב דברכות דמבואר מדבריו דבהלל זה ליכא דין של גומר, ויכולין לומר גם מקצתו ומברכין עליו, יעו"ש בדבריו, ולפי"ז מבואר היטב לישנא דיחיד גומר בהן את ההלל דרק בדין הלל של יחיד נאמר דין של גומר, ולא בדין הלל של כל ישראל, אולם בפירש"י ורשב"ם בפסחים שם מבואר, דעל כל צרה וצרה פירושו כגון נס חנוכה, וכל פרק ופרק פירושו רגלים, ומשמע דלא ס"ל הך דבה"ג, ושפיר יתכן לומר לדידהו כמש"כ, דלישנא דיחיד גומר אתי

לאפוקי הלל של לויים האומר על הקרבן, שגם הוא נכלל בהקרא דהשיר יהי' לכם וגו', ובהלל זה ליכא דין של גומר, וכש"נ למעלה.

...דזהו גם יסוד הדבר והחילוק מה די ש הלל שיש בו דין גמור, ויש הלל שאין בו דין גמור, כמו הלל של כל ישראל והלל של לויים, משום דתרי דיני הלל נינהו בעצמותן, דהלל של כל פרק ופרק כמו חנוכה ומועדים, יסודו הוא דין הלל של קריאה, ובזה ההלל כולו מעכב, וצריך לגומר כולו דוקא, משא"כ דין הלל זה של כל ישראל ושל לויים. יסודו הוא דין אמירת שירה, ובזה גם מקצת הלל ככל הלל ויכולין גם לומר מקצתו, דאין ואומרין אותו בתורת קורין, רק בתורת אומר שירה, וכמש"כ ר"ה גאון על הלל של לילי פסחים.

(28) תלמוד בבלי מסכת ערכין דף יא עמוד א

אמר רב יהודה אמר שמואל: מנין לעיקר שירה מן התורה?...חזקיה אמר, מהכא: חוכניהו שר הלויים (ישור) במשא + מסורת הש"ס: [במשא יסור] + כי מבין הוא, אל תיקרי (ישור) + מסורת הש"ס: [יסור] + אלא ישיר.

(29) תוספות מסכת ערכין דף יא עמוד א

אל תיקרי ישור אלא ישיר - תימה דכמה קראי איכא בדברי הימים (א ט) בני פלוני משוררים וי"ל דבעי לאשכוחי דשירה מן התורה לכך דייק ליה מהך קרא דכתיב ישור במשא וכתוב עבודת משא אי נמי מפיק מקראי שהיא עבודה זר חייב עליה מיתה.

(30) השגת הרמב"ן לספר המצות שורש ראשון

ושם עוד הלל זה מי אמרו ר' אליעזר הגדול אומר משה וישראל אמרוהו בשעה שעמד עליהם פרעה הרשע הם אמרו לא לנו ה' לא לנו ורוח הקדש משיבה למעני למעני עד וחכמים אומרים נביאים שביניהם תקנוהו שיהו אומרים אותו על כל פרק ופרק ועל כל צרה וצרה שלא תבא על הצבור ולכשנגאלין אומרים אותו על גאולתו. והנה לדעת ר' אליעזר הוא למשה על צרתו עם פרעה ולדברי חכמים לא על צרה ידועה שלפרעה אבל הוא שירה לכל הפרקים והצרות ולגאולה העתידה מתקנת נביאים שביניהם. ומה שאמרו נביאים שביניהם ירמוז לדור שיצא ממצרים למשה אהרן ומרים ואל אצילי בני ישראל ולכל שבהם רוח הקדש. או יהיה פירושו תקנוהו שייחדו להם השיר הזה לפרקים ולצרות כמו שאמרו בברכות (לג א) אנשי כנסת הגדולה תקנינהו. אם כן אין שאלה לרב על בעל ההלכות בהלל זה כלל.

ואמנם כבר הורינו שבעל הלכות מכניס בחשבון הזה מצות של דבריהם ולמדנו עליו וכתבנו ההתנצלות. אבל התעוררנו על ההלל מפני שאין לנו מפורש בהלל על שחיטת פסח ואכילתו והלל של נטילת לולב דאורייתא וראשון דפסח ועצרת בכל אלו אין לנו ראייה שיהא מדבריהם. וכבר אמרו בגמרא תענית (דף כ"ח:): הלל דראש חדש לאו דאורייתא ובמסכת ערכין (דף י'): דרשו בו השיר יהיה לכם כליל התקדש חג לילה המקודש לחג טעון שירה שאינו מקודש לחג אינו טעון שירה, ואע"פ שזה מדברי קבלה הוא, אבל יאמר הנביא כי ישירו לאל המושיע אותם מיד סנחריב כאשר הם משוררים בליל התקדש חג והוא ליל אכילת חג הפסח שהיו משוררים בקול גדול כמו שאמרו (פסחים פ"ה:): כזיתא פסחא והלילא פקע איגרא. ועוד אם הוא מדבריהם למה יתמה רבי יוסי אפשר שחטו ישראל את פסחיהן ונטלו את לולביהן ולא אמרו הלל והלא דוד אמרו כדברי הרב והוא ובית דינו תקנוהו או בית דין שלאחריהם תקנו אותו על הפסח ועל הלולב וכיון שתקנה הוא אין לו לרבי יוסי קושיא על מי שיתן אותה התקנה לדוד האומר ההלל או לבית דין אחרון אבל הראוי שיהא מייחס אותה לאנשי כנסת הגדולה שמתקנין תפלות וברכות ועל כל פנים יאמרו שהלל זה עצמו מוקדם לדוד. והנראה מדבריהם שהוא מן התורה כמו שפירשתי ויהיה הלכה למשה מסיני או שהוא בכלל השמחה שנצטוו בה כמו שכתוב וביום שמחתכם ובמועדיכם ובראשי חדשיכם ותקעתם בחצוצרות כי עיקר השירה בפה וכלי לבסומי קלא הוא ונצטוו בשמחת השיר על הקרבן ושלא בשעת הקרבן בכלל השמחה אלא שמיעטו ראשי חדשים בגבולין מפני שאינו מקודש לחג ואינו טעון שירה, ושם במסכת ערכין (דף י"א:): אמרו מנין לעיקר שירה מן התורה מהכא תחת אשר לא עבדת את ה' אלהיך בשמחה ובטוב לבב וכו' הוי אומר זו שירה אם כן אפשר שנדרוש בימים טובים שכתוב ונתרבו כל מיני שמחות שתהא השירה מכללן.

אבל בשני ממסכת ברכות (דף י"ד) אמרו בהלל ובמגילה מהו שיפסוק מי אמרין קריאת שמע דאורייתא פוסק הלל דרבנן לא כל שכן או דלמא פרסומי ניסא עדיף וזה מראה שהוא מדבריהם, אבל אפשר שעל ימי חנוכה ועל הימים שאין היחיד גומר בהם את ההלל נאמר כיון שחלקו אחר כך במימרא הסמוכה לזו ודומיא דמגילה שאלו **אבל הלל באכילת פסחים ונטילת לולב יהיה מן התורה כמו שנראה מפשטי שמעות הללו שהזכרנו**, ומכל מקום בעל ההלכות פטור מכל תביעות ותרעומות הללו:

(31) תלמוד בבלי מסכת פסחים דף צה עמוד ב

הראשון טעון הלל באכילתו וכו'. מנא הני מילי? - אמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יהוודק: אמר קרא השיר יהיה לכם כליל התקדש חג, לילה המקודש לחג - טעון הלל, לילה שאין מקודש לחג - אין טעון הלל. זה וזה טעונין הלל בעשייתן כו'. מאי טעמא? - איבעית אימא: לילה קא ממעט, יום לא קא ממעט. ואיבעית אימא: אפשר ישראל שוחטין את פסחיהן ונטילין את לולביהן ואין אומרים הלל?

(32) רש"י מסכת פסחים דף צה עמוד ב

לילה - דפסח שני מיעט, אבל יום שהוא זמן עשייתו - לא מיעט, והרי הוא כפסח ראשון שטעון הלל בשעת שחיטתו, כדאמרן בתמיד נשחט (פסחים סד, א), ולקמן /ערבי פסחים/ (ק"ז, א) אמרין: **נביאים שביניהן תקנו להם** שיהו אומרים על כל פרק ופרק וכל דבר חידוש.

(33) תלמוד בבלי מסכת פסחים דף ק"ז עמוד א

אמר רב יהודה אמר שמואל: שיר שבתורה - משה וישראל אמרוהו בשעה שעלו מן הים. והלל זה מי אמרו? נביאים שביניהן תקנו להן לישראל, שיהו אומרים אותו על כל פרק ופרק ועל כל צרה וצרה שלא תבא עליהן, ולכשנגאלין אומרים אותו על גאולתן. תניא: היה רבי מאיר אומר: כל תושבחות האמורות בספר תהלים - כלן דוד אמן, שנאמר אכלו תפלות דוד בן ישי, אל תיקרי כלו אלא כל אלו. הלל זה מי אמרו? רבי יוסי אומר: אלעזר בני אומר: משה וישראל אמרוהו בשעה שעלו מן הים, וחלוקין עליו חביריו לומר שדוד אמרו, ונראין דבריו מדבריהן. אפשר ישראל שחטו את פסחיהן ונטלו לולביהן ולא אמרו שירה? דבר אחר: פסלו של מיכה עומד בבכי, וישראל אומרים את ההלל.

(34) רמב"ם הלכות מגילה וחנוכה פרק ג הלכה ו

ולא הלל של חנוכה בלבד הוא שמדברי סופרים אלא קריאת ההלל לעולם מדברי סופרים בכל הימים שגומרין בהן את ההלל, ושמונה עשר יום בשנה מצוה לגמור בהן את ההלל, ואלו הן: שמונת ימי החג, ושמונת ימי חנוכה, וראשון של פסח ויום עצרת, אבל ראש השנה ויום הכפורים אין בהן הלל לפי שהן ימי תשובה ויראה ופחד לא ימי שמחה יתירה, ולא תקנו הלל בפורים שקריאת המגילה היא ההלל. +/השגת הראב"ד/ אלא קריאת ההלל לעולם מדברי סופרים בכל הימים שגומרין. א"א ויש בהם עשה מדברי קבלה השיר יהיה לכם כליל התקדש חג (ישעי' ל, ט). +.

(35) רמב"ם הלכות כלי המקדש פרק ג

הלכה ג

לוי האונן מותר לעבוד ולשורר, ואין פוחתין משנים עשר לויים עומדים על הדוכן בכל יום לומר שירה על הקרבן ומוסיפין עד לעולם ואין אומרים שירה אלא בפה בלא כלי שעיקר השירה שהיא עבודתה בפה, ואחרים היו עומדים שם מנגיני כלי שיר, מהן לויים ומהן ישראלים מיוחסין למשיאין לכהונה, שאין עולה על הדוכן אלא מיוחס, ואין אלו המשוררים על פי הכלים עולין למנין השנים עשר.

(36) תוספות מסכת פסחים דף סד עמוד א

קראו את ההלל - פי' לויים דתניא בתוספתא ישראל שוחטין את פסחיהן ולויים קוראים את ההלל קשה לר"י דאמרין בפ' אין נערכין בערכין (יא). ובכיצד מברכין (ברכות לה. ושם) אין אומרים שירה אלא על היין והכא חזינן דאיכא

שירה בלא נסכים וכן היו מקדשין העזרות בב' תודות ובשיר ואומר ר"י דה"פ אין אומרים שירה בשעת הקרבת קרבן אלא על היין דמשמח אלקים ואנשים דריש ליה ועיקר שתיה ושמחה היינו בשעת אכילה ודומיא דהכי נמי לגבוה בשעת הקרבת קרבן קאמר דאין אומר שירה אלא על היין אבל שלא בשעת הקרבה היו אומרים שירה שלא על היין בכמה דוכתי.

(37) רמב"ם הלכות יום טוב פרק ו

הלכה יז

שבעת ימי הפסח ושמונת ימי החג עם שאר ימים טובים כולם אסורים בהספד ותענית, וחייב אדם להיות בהן שמח וטוב לב הוא ובניו ואשתו ובני ביתו וכל הנלוים עליו שנאמר (דברים ט"ז) ושמחת בחגך וגו'. אף על פי שהשמחה האמורה כאן היא קרבן שלמים כמו שאנו מבארין בהלכות חגיגה יש בכלל אותה שמחה לשמוח הוא ובניו ובני ביתו כל אחד ואחד כראוי לו.

(38) במדבר י

(י) וּבַיּוֹם שִׂמְחֶתְכֶם וּבַמּוֹעֲדֵיכֶם וּבְרֵאשֵׁי חֻדְשֵׁיכֶם וּתְקַעְתֶּם בַּחֲצֹצְרוֹת עַל עֲלִיתֵיכֶם וְעַל זַבְחֵי שְׁלֵמֵיכֶם וְהָיוּ לָכֶם לְזָכְרוֹן לִפְנֵי אֱלֹהֵיכֶם אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם:

(39) רמב"ם הלכות שופר וסוכה ולולב פרק ח

הלכה יב

אף על פי שכל המועדות מצוה לשמוח בהן, בחג הסוכות היתה שם במקדש שמחה יתירה שנאמר +ויקרא כ"ג+ ושמחתם לפני ה' אלקיכם שבעת ימים, וכיצד היו עושין ערב יום טוב הראשון היו מתקנין במקדש מקום לנשים מלמעלה ולאנשים מלמטה כדי שלא יתערבו אלו עם אלו, ומתחילין לשמוח ממוצאי יום טוב הראשון, וכן בכל יום ויום מימי חולו של מועד מתחילין מאחר שיקריבו תמיד של בין הערבים לשמוח שאר היום עם כל הלילה.
הלכה יג
והיאך היתה שמחה זו, החליל מכה ומנגנין בכנור ובנבלים ובמצלותים וכל אחד ואחד בכלי שיר שהוא יודע לנגן בו, ומי שיודע בפה בפה, ורוקדין ומספקין ומטפחין ומפזזין ומכרכרין כל אחד ואחד כמו שיודע ואומרים דברי שיר ותושבחות, ושמחה זו אינה דוחה לא את השבת ולא את יום טוב.

(40) תוספות מסכת ערכין דף י עמוד א

שמונה עשר ימים - הא דלא חשיב ערב פסח דאז הוו להו י"ט משום דלא הוי אלא במקדש לא חשיב ליה.

(41) תלמוד בבלי מסכת פסחים דף צה עמוד ב

זה וזה טעונין הלל בעשייתן כו'. מאי טעמא? - איבעית אימא: לילה קא ממעט, יום לא קא ממעט. ואיבעית אימא: אפשר ישראל שוחטין את פסחיהן ונוטלין את לולביהן ואין אומרים הלל?

(42) רש"י מסכת פסחים דף צה עמוד ב

אפשר כו' - דכיון דדבר מצוה הוא טעון הלל.

(ד) שיטת הרמב"ם

(43) רמב"ם הלכות קרבן פסח פרק א הלכה יא

היו פחות מחמשים אין שוחטין את הפסח לכתחלה [ואם שחטו כשר], ואם שחטו כולן בבת אחת כשר, כיצד נשחט, נכנסה הכת הראשונה עד שתתמלא העזרה ונועלין דלתות העזרה ומתחילין לשחוט את פסחיהן, וכל זמן שהן שוחטין ומקריבין קוראים הלויים את ההלל, אם גמרו ההלל ועדיין לא שלמה הכת מלהקריב, שונים, ואם שנו ולא שלמו להקריב משלשין, ומעולם לא שלשו.

44 רמב"ם הלכות תמידין ומוספין פרק ו הלכה ט

השיר שהיו הלויים אומרים: ביום הראשון היו אומרים לה' הארץ ומלוואה, בשני היו אומרים גדול ה' ומהולל מאד בעיר אלהינו הר קדשו וגו', בשלישי היו אומרים אלהים נצב בעדת אל בקרב אלהים ישפוט, ברביעי היו אומרים אל נקמות ה' אל נקמות הופיע, בחמישי היו אומרים הרנינו לאלהים עוזנו הריעו לאלהי יעקב, בששי היו אומרים ה' מלך גאות לבש לבש ה' עוז התאזר וגו', בשבת היו אומרים מזמור שיר ליום השבת, במוספי שבת אומרים שירת האזינו וחולקין אותה לששה פרקים הזי"ו ל"ך כדרך שקוראין אותה ששה בבית הכנסת, ואומרים פרק בכל שבת, גמרו השירה בששה שבתות חוזרין לראש, במנחה של שבת אומר אז ישיר משה ומי כמוכה וגו', במוסף של ראש השנה היו אומרים הרנינו לאלהים עוזנו, ואם חל להיות בחמישי אומר הסירותי מסבל שכמו וגו', במנחה של ראש השנה היו אומרים קול ה' יחיל מדבר וגו'.

45 רמב"ם הלכות מגילה וחנוכה פרק ג הלכה ו

ולא הלל של חנוכה בלבד הוא שמדברי סופרים אלא קריאת ההלל לעולם מדברי סופרים בכל הימים שגומרים בהן את ההלל, ושמונה עשר יום בשנה מצוה לגמור בהן את ההלל, ואלו הן: שמונת ימי החג, ושמונת ימי חנוכה, וראשון של פסח ויום עצרת, אבל ראש השנה ויום הכפורים אין בהן הלל לפי שהן ימי תשובה ויראה ופחד לא ימי שמחה יתירה, ולא תקנו הלל בפורים שקריאת המגילה היא ההלל. +/השגת הראב"ד/ אלא קריאת ההלל לעולם מדברי סופרים בכל הימים שגומרים. א"א ויש בהם עשה מדברי קבלה השיר יהיה לכם כליל התקדש חג (ישעי' ל, כט).

46 רמב"ם הלכות כלי המקדש פרק ג

הלכה ה

בימי המועדות כולם ובראשי חדשים היו הכהנים תוקעים בחצוצרות בשעת הקרבן והלויים אומרים שירה שנאמר וביום שמחתכם ובמועדיכם ובראשי חדשיכם ותקעתם בחצוצרות, החצוצרה היתה נעשית מן עשת של כסף, עשה אותה מן הגרוטאות של כסף כשירה, משאר מיני מתכות פסולה, והחלילין שהיו מנגנין בהן היה אבוב שלהן של קנה, מפני שקולו ערב ולא היה מחלק אלא באבוב יחידי מפני שהוא מחלק יפה.

הלכה ו

בשנים עשר יום בשנה החליל מכה לפני המזבח: בשחיטת פסח ראשון, ובשחיטת פסח שני, וביום טוב הראשון של פסח, וביום הראשון של עצרת, ובשמנה ימי החג, וחליל זה דוחה שבת מפני שהוא חליל של קרבן וחליל של קרבן עבודה היא דוחה את השבת.

47 במדבר פרשת בהעלותך פרק י פסוק י

וּבַיּוֹם שִׁמַּחְתֶּם וּבְמוֹעֲדֵיכֶם וּבְרֵאשֵׁי חֳדְשֵׁיכֶם וּתְקַעְתֶּם בַּחֲצֹצְרוֹת עַל עֲלִיתֵיכֶם וְעַל זְבָחֵי שְׁלֵמֵיכֶם וְהָיוּ לָכֶם לְזִכְרוֹן לְפָנַי אֲלֵקֵיכֶם אֲנִי ה' אֱלֹקֵיכֶם: (פ)

48 ילקוט שמעוני תורה פרשת בהעלותך

ותקעתם בחצוצרות ולא בשופרות. על עולותיכם אלו עולות חובה. ועל זבחיכם זו זבחת פסח, על זבח זבחי רבה כל הכתובים, ועל זבחי שלמיכם רבה שני כבשי עצרת, והיו לכם לזכרון נאמר כאן זכרון ולמעלה זכרון מה זכרון האמור למעלה הושעה וטובה אף זכרון האמור למטה הושעה וטובה, והיו לכם לזכרון לפני אלקיכם אני ה' אלקיכם:

49 מנחת חינוך פרשת קרח מצוה שצד

להיות הלויים עובדים במקדש

וראיתי ברש"י במשנה דערכין דף י' שכ' דבימים הללו שהחליל הי' מכה היו אומרים הלויים בפה ההלל ובכל השנה כמבואר במשנה ביום הא' היו אומרי' לדוד וכו' מבואר בדבריו דבמקום השירים הללו היו אומרים ב"ב הלל ושיר זה

נתקן ליי"ט הללו ובהר"מ אינו מבואר כלל וגם מנין לו לרש"י דהיו אומרים הלל דזה מבואר רק בשני פסחים דהיו אומרים הלל ובהרע"ב ראיתי שכ' ג"כ כמו רש"י ובר"מ אינו מבואר זה וכו'.

(50) פירוש המשנה לרמב"ם מסכת תענית פרק ד

[ה] כבר ידעת שאחד בטבת בתוך ימי חנוכה ולפיכך נעשה **יום הלל** לא מפני שהוא ראש חדש, לפי שאין הלל של ראש חדש חובה לא ליחיד ולא לצבור אלא שהוא מנהג לצבור לקרותו בדלוג, ויחיד לא יתחיל ואם התחיל גומר, ואלו היה ראש חדש יום הלל היה גם אחד בניסן אין בו מעמד. ועיקר זה הקרבן עצים שאלו המשפחות המנויות הסדירו ביניהם לפי תור הבאת העצים לאש המערכה באלו הזמנים הידועים, וביום שחל בו תורם מקריבין קרבנות נדבה, וזהו קרבן העצים שנזכר בעזרא.

(51) רמב"ם הלכות מגילה וחנוכה פרק ג הלכה ג

ומפני זה התקינו חכמים שבאותו הדור שיהיו שמונת הימים האלו שתחלתן מליל חמשה ועשרים בכסלו **ימי שמחה** **והלל** ומדליקין בהן הנרות בערב על פתחי הבתים בכל לילה ולילה משמונת הלילות להראות ולגלות הנס, וימים אלו הן הנקראין חנוכה והן אסורין בהספד ותענית כימי הפורים, והדלקת הנרות בהן מצוה מדברי סופרים כקריאת המגילה.

(52) רמב"ם הלכות מגילה וחנוכה פרק ג הלכה ו

ולא הלל של חנוכה בלבד הוא שמדברי סופרים אלא קריאת ההלל לעולם מדברי סופרים בכל הימים שגומרין בהן את ההלל, ושמונה עשר יום בשנה מצוה לגמור בהן את ההלל, ואלו הן: שמונת ימי החג, ושמונת ימי חנוכה, וראשון של פסח ויום עצרת, **אבל ראש השנה ויום הכפורים אין בהן הלל לפי שהן ימי תשובה ויראה ופחד לא ימי שמחה יתירה**, ולא תקנו הלל בפורים שקריאת המגילה היא ההלל.